

SÕDULI

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAANNE.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 14.

Teisipäeval, 31. juulil 1923.

V aastakäik.

S i s u : A. Koern: Eesti Scout rügement wabadussõjas. — Kr—m.: Toidu walmistamisest kaitsewäes. — Sõja-riistad tulewikus. — Üleskutse. — Mõndasugust.

Eesti Scout rügement wabadussõjas.

(Järg).

Esimesed lahingud Karksi, Taagepera ja Helme all.

Loodi waksalis sõitis scoutide rongile wastu rong wilja rekwireeriwate sõduritega, keda enamlaste ratsanikud, räägiti, et neid kõigest 8 olnud, Öisu mõisast põgenema hirmutanud. Oli teadmata, kas mõis tühi wõi juba enamlaste käes. Seepärast ligines kapten Pinka ettevaatlikult Öisu pooljaamale, rongi metsa wahale seisma jättes, ja saatis kaks jagu metsast läbi, et põhjast ja kirdest mõisale ligineda ja tarbekorral lahinguga wastast mõisast wälja lüüa. Mõis oli aga tühi ja scoudid jõudsid pimedada tulekul mõisa õue. Peatades siin tund aega, laskis kapten Pinka rongi Öisu pooljaamast mõisa alla sõita, käsutas scoudid rongile ja sõitis pooljaama tagasi. Siit sõitis tühi rong Wiljandi. Scoudid saatsid pool ööd mööda kitsastes jaama ruumides. Walgustust ei olnud. Kaitseks oli wäljas üks post Ülemõisa poole wiiwäl teel. Hommiku-poole ööd asusid scoudid Ülemõisa (Öisu karjamõis) Hommiku koidikul peab wahipääl olew scout wäljal wiljarõukude asemel liikuwat suurt warest karja waenlase ahelikuks. Sõnumi pääle jooksewad kõik ruttu wälja, kuid kohe märgatakse eksitust ja naerdes minnakse tagasi. Mõni mees siunab, et asjata hää une päält segatud. Kell 10 lähewad scoudid Öisu mõisa. Siin ühineb nendega kapten Roska ühe suurtükiga ja 6. rügemendi kompaniiga. Ühinenud jõud sõidawad küüthobustel Morna mõisa poole. Ette saadetud luurajad toowad teate, et sääli enamlasted ees.

Warsti teewad uued luurajad eksituse selgeks ja toowad teate, et Morna mõisas asub kapten Schmidt oma salgaga.

Kapten Schmidt teatab, et punased Karksi mõisas asuwad. Lühikene nõupidamine annab weel lühema otsuse: läheme Karksi. Kuldaski minna, on ka ruttu otsustatud: kapten Roska toetab pääletungimist oma „patareiga“ (üksainus wana süsteemi wene 3“ suurtükk) Morna mõisa ligidal olewate weski waremete juurest, scoudid lähewad risti läbi oru ja otse üle wälja Karksi mõisa pääle, kuna 6. rügemendi 5. ja 7. kompanii Karksi-Nuia alewi pääle tungiwad. Warsti on ahelikud wälja tõmmatud ja lahing wõib algada. Jõuab widewik. On selgesti näha, kuidas suurtükk tuld sülitab, halli pilwist taewast wastuhelgiga punaseks wärwides. Waenlane paneb wisalt wastu. Äge kuulipildujate ja püssi tule wahetus kestab kaks tundi. Iseäralise närwide proowi peawad oma aheliku paremal tiival asuwad scoudid wälja kannatama. Nende ees on waenlase ahelik põigiti paremale poole metsa koondunud ja hojab lagedal wäljal asuwaid scoute tule all, olles ise täiesti nägemata. Kapten Schmidt, kes aheliku parema tiiva juures, keelab scoute nägemata waenlase pääle laskmast, pidades seda asjata kuulide raiskamiseks. Nii tuleb meestel, kellest suurem osa esimest korda lahingus, ligi poolteist tundi lumes lamada, kuna ümber lumi kuulidest tuiskab ja nad plaksudes kõrwade ligidalt mööda lendawad. Kõige raskem on see, et ise wastu lasta ei tohi. Õnneks ei ole aga meie pool kogu lahingu kestwusel üh-

tegi surnut ega haawatut. Wahepääl on aga hoopis pimedaks läinud. Et seisukord täiesti selgusetu, siis katkestab kapten Pinka lahingu, ja scoudid tulewad tagasi Morna mõisa, kuhu nad ööseks jääwad. Samuti ei läinud ka 6. rügemendi kompaniidel korda Karksi-Nuia alewisse sisse tungida.

Järgmisel päewal, 5. jaanuaril, wara hommikul algawad scoudid uut pääletungimist Karksi mõisale, kuna 6. rügemendi kaks kompaniid nagu ennegi Karksi-Nuia alewi pääle lähewad. Waewalt wõtawad punased lahingu wastu ja taganewad kiiresti Karksi mõisast. Samal ajal läks korda ka 6. rügemendi osadel waenlast Karksi-Nuia alewist wälja lüüa.

Karksi mõisa asupaika järele waadates selgub, et koht on suurepäraline kaitsepunkt. Seda on wenelased juba ilmasõja ajal tähele pannud ja mõisa oodatawa sakslaste pääletungimise wastu kaewikutega ja traattõketega ümbritsenud. Kohalikkude elanikkude teadete järgi wõis mõisas ja alewis olnud waenlase arwu umbes 700 mehe pääle arwata. Nende kiirel taganemisel oli aga huwitaw põhjus. Nimelt olid nad kohalikule rahwale rääkinud, et neile terve diwiis inglasi pääle tungiwat. See kuulujutt wõis tekkida sellest, et scoute inglasteks peeti.

Ka see teine lahingpäew läks scoutidel õnnelikult mööda: ühtegi surnut ega haawatut neil ei olnud.

Waenlane oli Taagepera poole taganenud. Siin korraldasid nad ennast. Pärast kättesaadud dokumentidest selgus, et nad siin pidid uusi reserwe ära ootama ja siis uuesti pääletungimisele asuma.

Kuid selleks neile aega ei antud. Juba järgmisel hommikul tungisid scoudid edasi Taagepera mõisa pääle. Nendega kaasas oli kompanii 6. rügemendist ja üks suurtükk. Karksi sõideti wälja küüthobustel. Wersta kaks Taagepera mõisast teelahkmetulid sõdurid regedelt maha ja seati lahingkord üles. Suurtükk hakkas saatma pomme. Lahing arenes järjekindla juhatusel all liginemisest kuni rünnakuni, kestes kogu päewa. Enamlased asusid kolm korda wastukallaletungile, kuid löödi igakord tagasi. Öhtu pimeduses, kell 21, tungisid scoudid esimestena hurra-hüüdega, täägid ette sirutatud, käsigranaadid wiskewalmis, mõisa õue, mis ümbritsetud kõrge müüriaga. Kuid waenlane ei wõtnud täägilööki wastu, waid põgenes kiiresti. Wõitjad kogunewad Taagepera mõisa lossi, mis modern ehitus ja oma peaaegu monumentaalse suurusega ja kindla ehitusega wäljapaistew. Scoudid asetuwad lossi

saali ja 6. rügemendi kompanii — scoudid nime-tasid neid, enesest eraldamiseks, roodumeesteks — söögituppa, mis nii awar, et sääl küllalt ruumi terve kompanii mahutamiseks.

Taagepera lahingus, 6. jaanuaril 1919 a., meie pool kaotusi surnutena ja haawatutena ei olnud, kuna wastasel üle 10 surnukeha maha jäi. Selge näide, millisesse ärewusse wastane tõsise lahingu ajal satub, et isegi ükski pauk ei taba, kuna meie pool ettewaatlikult ja kindla juhatusel all tegutsewad eesmärgi teadwad tublid sõdurid kergesti kaotusteta arwuliselt suurema wastase tagasi lüüa wõiwad. Iseteadwus ja sellega ka meeste lahingwäärtus tõuseb tuntawalt.

Öö saadetakse mööda lossis. Warsti leegitseb tuli suurtes kaminates. Saalis on pidutsenud enamlased, juues kalleid weine, mis leiduwad weel suurtes keldrites. Lauad ja põrand oli täis pudelite ja klaaside kilde ja otse ujus weinist, mis punane nagu weri. Põrand on täis mustust, kallid nahaga ja siidiga ületõmmatud mööblid rüüstatud. Lossi päälmine kord on aga täiesti puutumata. Ainult üks meie suurtüki kuul on läbi akna ühte tuppa langenud ja sees lõhkedes selle sisu purustanud. Teine on kahe akna wahekohta wastu müüri põrganud, mis aga nii tugew, et kolmetolline mürsk ainult wäikse märgi järele jätnud.

Järgnewa päewa ja öö on scoudid Taagepera herrastemajas. 8. jaanuaril enne lõunat lähewad scoudid wähe edasi ja jääwad peatama Taagepera wallamajas.

Siit kirjutab kapten Pinka:

2. Diwiisi Ülemale,

9. jaanuaril,

Taagepera wallamajast.

Meie wäed seisawad Helme mõisa all. Maa-kuulajatega tutwustame ennast ümbrusega. Ootame teateid oberst Kubbo poolt, et ühekorruga tegewust algada. Meie plaan on Helmet Tõrwast kaugemale pidi ulatama, wastast täiesti häwitada, selleks oligi kapten Pinka operatsioon mõeldud. Öösel wastu 10. jaanuari sõitsid scoudid ja üks kompanii „roodumehi“ küüthobustel Taagepera wallamaja juurest wälja. Tee

Staabi-kapten
Pinka.

Wahepääl oli kolonel Kubbo'l korda läinud enamlasti Kärsnast wälja lüüa ja neid Helme sihis taganema sundida. Et sellel taganemisel, mis kolonel Kubbo päalesurumisel isegi Tõrwast kaugemale pidi ulatama, wastast täiesti häwitada, selleks oligi kapten Pinka operatsioon mõeldud. Öösel wastu 10. jaanuari sõitsid scoudid ja üks kompanii „roodumehi“ küüthobustel Taagepera wallamaja juurest wälja. Tee

viib läbi metsade, soiste kohtade ja on väga halb, kõrgemal kohtel täiesti paljaks sulanud. Helme kiriku juurest tuleb väga lähedalt mööda sõita. On arwata, et enamlastel wahid kiriku tornis. Iga silmapilk on oodata, et meid tähele pannakse ja lahing wõib algada, meie kawatsustest kriipsu läbi tõmmates. Kuid õnneks jõutakse hommikeelses poolpimeduses kirikust tähelepanemata mööda. Patküla mõisas, mis juba sügawal waenlase seljataga, peatub kolonn, et maju läbi waadata. Wõetakse woodist kinni kaks enamlast ratsa käskjalga käskudega ja muude dokumentidega, millest selgub, et Koorküla mõisas asub waenlasel üks rügement. Sellele waenlase rügemendile on käsk antud Koorkülast edasi Holdresse liikuda ja sääl asuwate wägedega koos Taagepera mõisa pääle tungida, et „walgeid“ välja lüüa. Samade kinniwõetud käskjalgade käest saadi teada, et Helme kiriku ja koolimaja juures ja Löwe mõisas suuremad waenlase wäeosad asuwad. Nüüd selgub, kui hädaohtlik on meie ettewõte. Päälegi puudub kolonel Kubbo'ga igasugune side. Teada on ainult, et kolonel Kubbo pidi hommikul waenlase Löwe mõisast välja lööma ja siis edasi Tõrwa pääle tungima.

Kunas tema aga niikaugele jõuab, on teadmata ja siin kaugel waenlase seljataga suurte jõudude wahel liig kardetaw tegewuseta oodata. Et aga kolonel Kubbo't tänases pääletungimises aidata ja terwet waenlase wäerinda kõikuma lüüa, otsustas kapten Pinka oma käsutuses olewad mehed Helme kiriku alla tagasi wiia, siit waenlase kallale tungida, Helme kiriku juurest Tõrwa alewi alla wiivat orgu mööda alewisse sisse tungida ja säält, kuidas olukord lubab, kas kohe Walga poole edasi liikuda, ehk Löwe poolt taganewaid waenlasi wastu wõtta.

Lahingus langewad järgimööda meie kätte Helme waremed, kirik, koolimaja kirikumõis ja oru kaldal asuw walge kiwimaja. Scoutide luurajad käiwad juba orgu mööda Tõrwa ligidal ära. Lahingus tekib wäike waheaeg. Meie ahelik korraldab end juba üldisele kallaletungile, mis kuni Tõrwa alewini peab ulatama. Äkki asub aga waenlane ägedale wastukallaletungile. Tema

jõud on nähtawasti meie omadest mitu korda suuremad. Scoutide 2. jagu (10 meest) on wähe eespool mäekingul mändade salgas ja langeb kahe wastase kuulipilduja tule alla ja kaotab wiie minuti jooksul 4 meest haawatutena, neist üks surmawalt. „Roodumeestel“ on ka juba mõned surnud ja haawatud. Kuid ahelik püsib kindlasti omal kohal. Siis teatawad aga parema tiwa kaitseks wäljasaadetud luurajad, et suur waenlase ahelik Koorküla poole olewast metsast meile seljataha liigub. Waenlase haarawa aheliku liikumine on ka mändade salgast scoutide 2. jao juurest näha. Seisukord läheb kriitiliseks. Kolonel Kubbo pool on ka lahing waikinud. Et waenlane ikka julgemini kallale tungib, wõib arwata, et kolonel Kubbo'l korda ei ole läinud enamlasti Löwest välja lüüa ja lahingu seepärast lõpetanud. Sarnasel juhtumisel oleks aga kindel, et meie pääletungimine ebaõnnestab ja meie oma ülejõu käiwate pingutustega ainult asjata kartusi kanname. Seepärast otsustab kapten Pinka ahelikku tagasi tõmmata, et kuni seisukorra selgumiseni waenlase tule alt wäljas olla.

Wahepääl tuleb aga Taagepera poolt teade, et 6. rügemendi osad, mis Taagepera lossi kaitseks olid jäetud, säält waenlase surwe all ilma lahinguta välja taganenud ja sääl enamlasted sees asuwad. Scoutel ei jää muud üle kui Helme alt tagasi tulla, Taagepera ja Helme wahelist teed maha jättes. Waenlasele tähelepanematult jõutakse Taagepera mõisa alt mööda ja sõidetakse Karksi mõisa.

Esimesed kaotused, esimené ilma otsekohe nähtawate tagajärgedeta jäänud operatsioon. Kuid selle päewa lahingu tegutsemine ligi 20 kilomeetrit waenlase seljataga wõttis waenlaselt julguse meie wägedele kallale tungida, nii et Karksi ja Taagepera piirkonnas rohkem kui nädalane waikus tekkis, mis wõimaldas rahulikult korraldada üldist pääletungi, nüüd juba kitsarööpalise soomusrongide toetusel.

10.—17. jaanuarini asusid scoudid Karksi mõisas. Siis saadeti nad Mõisakülla kitsarööpalise soomusrongide dessantmeeskonnaks.

(Järgneb).

A. Koern.

Toidu walmistamisest kaitsewäes.

Sõduri normaalne toitmine on alati olnud üheks tähtsamaks ja elulisemaks küsimuseks. Sõjawäe toitlustamise küsimus wõib õige ja rahuldawa lahenduse leida aga üksnes siis, kui sõduri toidunormi kindlaksmääramisel muuseas

ka silmas peetakse rahwa loomuomadusi ja riigi majanduslisi ressursse.

Wabadussõja möödumisega awanes ka meil wõimalus kaitsewäelase toidunormi põhjalikumale kindlaksmääramisele asuda. Nüüd on niikaugale

jõutud, et esimesel juunil s. a. jõusse astus uus toidunorm, mis ainete koosseisu ja toitwuse poolest endisest normist wähe eraldub. Wiimane asjaolu tunnistab, et ka meie endine toidunorm enamwähem kohane oli.

Uut toidunormi põhjalikumalt waadeldes võib loota, et ta nõudeid saab rahuldama: 1) Ainetete koosseisult wastab ta meie, eestlaste, loomuomadustele; 2) rohkuse ja toitwuse poolest ei jää ta maha teiste riikide praegustest normidest, olles isegi mõne riigi normist suurem, ning 3) näeb ette laialise aseainete tarwitamise, mis võimaldab toitute mitmekesisust.

Näib nagu oleks meil kaitsewäe toitlustamine kõigiti korras. Tegelik kaitsewäe toiduga warustamine on aga esile toonud wastupidised nähtused: wäeosade majanduse ülemad tõendawad, et toidunorm niiwõrd wäike olewat, et puududa isegi võimalus igapäew kaks korda sooja toitu valmistada.

Tekib küsimus: milles peituvad siis meie toidunormi puudused ja millest on need tingitud? Küsimusse süwenedes pole raske puudustele põhjuseid leida. Asi on selles, et ühe või teise, olgugi nõuete kõrgusel seiswa toidunormi kindlaksmääramisega ei saawuta meie weel toitlustamise küsimuse lõpulikku lahendamist. Toidunorm ei anna juhatus, kuidas aineid söökide järele ära jaotada, ega tarwilist õpetust toitute valmistamisel. Seega on praktilisest küljest mõõda minnes raske toitlustamise alal enamwähem rahuldawaid tagajärgi saada. Sarnased raskused peaks küll diwiisi intendandi korraldusel kokkuseatud ja diwiisi ülema poolt kinnitatud toidutabel lahendada, kuid kogemused on näidanud, et wiimane oma ülesannete kõrgusel ei seisa.

Siin peaks Sw. Warustuse Walitsus, kel wastawad teadmised ja kogemused, abiks tulema, endale ülesandeks wõttes:

1) Täielikku toidutabelit välja anda, mis tegelikult läbi proowitud. Selles toidutabelis olgu ette nähtud kõik kaitsewäes valmistatawad toidud, mis rahwa keskel laiemalt tarwitusel olewatele toitutele wastaksid, ära tähendades iga üksiku söögi valmistamiseks tarwisminewad ained ja nende hulga, samuti ka õpetuse söögi keetmise kohta. Kõige kohasem oleks toidutabeli väljatöötamine erikomisjoni kätte anda, millest ka wastawad eriteadlased ja paar wilunud kokka osa wõtaksid. Väljatöötatud toidutabel tuleb awaldamise eel sama komisjoni poolt ühe wäeosaga juures tegelikult läbi katsuda ja leitud puudused kõrwaldada.

Niisugune toidutabel oleks käsiraamatuks söögikeetjatele ja korraldajatele söögiwalmistamisel. Ühes sellega ühtlustuksid söögikeetmise wiisid kaitsewäes ja kaoksid iseenesest sageli põhjendamatud nurinad, nagu valmistataks ühes wäeosas paremat toitu kui teises.

2) Korraldada toitlustajale ametkonnale kursusi wastawate teadmiste laiendamiseks*).

3) Korraldus teha, et wäeosades tarwilik arw kaitsewäelasi söögikeetmiseks praktiliselt välja õpetataks. Koka koha pääle määramisel tuleb kandidaate warem eksamineerida. Kohale võib saada määratud ainult see, kes oma ametit põhjalikult tunneb.

4) Et lühike teenistuse aeg ei luba eelmises punktis ettenähtud korras koha pääle määratud ajateenijal-kokal kuigi kaua oma ametit pidada, siis läbi wiia korraldus, mis võimaldaks kokkade kohtadel üleajateenijaid ehk eraisikuid pidada; mida kauem kokk oma ametit peab, seda suuremad kogemused on tal, ja ühes sellega paraneb ka kaitsewäelase toit.

5) Sisse seada wäeosades täpne kontroll söögi valmistamise üle. Kogemused on näidanud, et neis wäeosades, kus söögiwalmistamine järjekindla kontrolli alla käib, on toitlustamine palju paremal järjel, kui sääl, kus ametkonnad selle pääle vähem rõhku panewad.

6) Ellu wiia korraldus, mis kohustab riwi ja administratiiv ülemaid igakordsel wäeosas wiibimisel põhjalikult tutvunema wäeosaga toitlustamisega, eriti toidu valmistamisega, neid õigustades ajawiitmata kõrwaldama kõik ilmsiks tulnud korratused ning wastutusele wõtma isikuid, kes korratused ja saamatuste tekkimises süüdi. Neid, kes oma hoolsuse ja asjatundmisega wäeosaga toitlustamise alal kõige paremaid tagajärgi on saawutanud ja selle nõuete kõrgusele tõstnud, tuleb kiitusega ehk rahalise tasu määramisega ergutada.

Minu arwates tuleks wäeosades söögikeetmist järgmiselt korraldada:

I. Administratiivselt:

1) Toiduained pannakse katlasse tingimata köögi-korrapidaja juuresolekul, kes ainete kaalu ehk mõõdu toidutabeli järele kontroleerib ja kannab nad köögi-kontrollraamatusse ning nähtawale kohale ülespandud tahwile. Pääle selle kannab korrapidaja järelwalwel toitlustaja kokale väljaantud ained sellekohasesse toiduainete aru-

*) Sw. Warustuse Walitsuse poolt korraldatud majanduslilistel kursustel ei lubanud aja puudus neid küsimusi täies ulatuses ja otstarbekohaselt walgustada.

ande lehte ehk toitlustaja raamatusse, eraldi ära näidates, mis lõunasöögi ja mis õhtusöögi valmistamiseks antud.

2) Liha ehk kala portsjoniteks jaotamine: liha võetakse katlast välja ja lõigatakse portsjoniteks toidulolijate arvu järele köögi-korrapidaja juuresolekul, kes kindlaks teeb üksiku portsjoni kaalu, kontide kaalu ja liha kahanemise protsendi keemisel. Kõik tähendatud andmed kannab korrapidaja kontroll-raamatusse ja nähtawale kohale ülespandud tahwile.

3) Kontroll-raamatusse kantakse ka muude ainete kahanemine ehk juurekasw keetmisel.

Kontroll-raamatu ja nähtawal kohal rippuwa tahwli pidamist peab tarwilikuks lugema. Kontroll-raamat kergendab walwet söögikeetmise üle ja on abinõuks statistiliste andmete kogumisel, mis söögiwalmistamise arendamiseks kasulikud.

II. Terwishoidliselt:

1) Esimeseks nõudeks hää söögi valmistamisel on, et köögi ruumid ja toiduvalmistamisel tarwitatawad anumad ning riistad piinlikus puhtuses peetaks ja et söögiwalmistajad oleksid warustatud puhaste, walgete kokapõlleda ja -müt-sidega. Pääle selle peawad neil alati puhtad käed ja lühikeseks lõigatud küüned olema.

2) Üldse peawad köögi ruumid lahedad, hästi walgustatud ja puhtad olema.

3) Tarwitusel olevad anumad ja riistad pestagu pärast igakordset tarwitamist kohe samal päewal kuumaga weega puhtaks ja hoitagu alati piinlikus puhtuses. Wasknõud olgu korralikult tinutatud ja puhastatud.

4) Toiduainete rikkimineku ärahoidmiseks paigutatagu nad puhastesse nõudesse ja ruumidesse, kusjuures nõud, et kärbeste ja tolmu eest kaitsta, kaetud olgu.

5) Üldisest nõust ei tohi kaitsewäelastele lubada süüa, mispärast iga kaitsewäelase jaoks sööginõu ja lusik tuleb muretseda.

6) Juhtumistel, kus soe söök kaugele järel tuleb wiia (näiteks wahiteenistuses olijatele), pandagu sööginõu ühes toiduga termostaat-kasti. Wiimase valmistamine on lihtne ja odaw, — hariliku kasti sisemised seinad kaetakse paksu õlekihiga ja tõmmatakse wiimane kotiriidega üle. Niisuguses termostaat-kastis on wõimalik sööki umbes ööpäewa soe hoida.

III. Kulinaarselt:

1) Suppide keetmisel pole katla alaline keemine tarwilik: kui supp keema hakanud, tuleb teda edaspidi kerge tulel pöäl kuumana hoida.

2) Maitsewa kapsasupi saamiseks tuleb suppi wõi ehk raswaga järgmiselt terwendada. Rasw lõigatakse wäikesteks tükikesteks ehk weel parem aetakse hakkmasinast läbi, et rasw teda ümbritsewaist kelmeist paremini eralduks. Wõile ehk raswale lisatakse wastawal määral (sama palju kaalu poolest kui raswagi) peeneks lõigatud sibulaid juure ja praetakse panni pöäl kuni sibulad kerge pruuni wärwi omandawad. Kõrbemise ärahoidmiseks peab sibulaid praadimise ajal segama. Sarnaselt praetud sibulad (ühes wõi ehk raswaga) asetada supi keemisel katlasse.

3) Supi jahuga parandamine. Et supp tumikas oleks, tuleb teda nisu- ehk rukkippüüliga (wõib olla ka harilik leiwajahu) parandada. Selleks praetakse toidutabelis ettenähtud jahu pannil kuni see kerge pruuni wärwi omandab, segatakse külma ehk leige weega ja walatakse katlasse, kusjuures suppi kulbiga tuleb segada.

Kui muud jahu ei ole, wõib supi parandamiseks wõtta ka herne- ehk oajahu, kuid siis ei wõi nii talitada, kui nisu- ehk rukkijahu tarwitamisel — ta ei anna siis supile tummi ega maitset, waid wajub põhja. Tummi ja maitse saamiseks talitatakse järgmiselt: Jahust keedetakse eestkätt puder, mis pärast weega ehk buljongiga segatakse ja eeltähendatud wiisil katlasse walatakse.

4) Pudru keetmine. Puder tuleb tingimata auru abil keeta. Auruga keetmisel ei teki pudru pöäle koorik ja ta ei kõrbe põhja, mille järelduseks pudru kahanemine ja poolkeenud tükide tekkimine. Selle ärahoidmiseks tuleb katel järgmiselt sisse seada: Walmistatakse tiheda sõela taolise põhjaga katel, mis harilikku supikatlasse mahutatakse nii, et ta oma ülemiste-äärte abil supikatla äärtel toetudes pöälepoole wee ehk supi pinda rippuma jääb. Sellesse auklise põhjaga katlasse mahutatakse tangud ja katla kaas pannakse tihedalt kinni. Wee ehk supi keemisel tekkiwa auru mõjul hauduwad tangud pehmeks ja muutuwad kohedaks pudruks ilma koorikeseta ja põhja kõrbemiseta.

5) Kuiwalt söömiseks (kooritud ehk koorimata) ehk pudru jaoks ei tule kartulid wees keeta, sest wees sulab osa toitwaid olluseid ära. Sellepärast keedetagu kartulid samasuguses katlas kui pudergi. Tegelikud katsed on näidanud, et sarnaselt keedetud kartulid on muredamad ega kaota keetmise juures toitwaid olluseid.

Saksa ja Ungari sõjawägedes on sarnane keetmise wiis wäeosadele sunduslik.

6) Hernestest ja ubadest on kõige parem keeta supp-püree, sest et terwed terad, kuna nad halwasti peeneks näritud, kasutatakse organismi

poolt halvemini, mille tagajärjel osa toitwaid olluseid kaduma läheb.

7) Kuiwatatud keeduwiljast supi walmistamisel peab järgmiselt talitama:

Kuiwatatud keeduwili pestakse õhtul leige weega korralikult puhtaks, pannakse pääle wee wäljasurumist tühja nõusse ja walatakse külma weega üle, kusjuures wesi keeduwilja pinda täielikult peab katma. Nõu kaetakse kinni ja jäetakse keeduwili järgnewa päewani ligunema. Leotatud keeduwili ühes weega, milles wili ligunes, kallatakse katlasse ja lisatakse weel wett juure, arwates iga toidulolija pääle kolm pudelit wett, millest keemisel üks pudel ära aurab. Sool lisatakse supile juure pääle keeduwilja pehmeks keemist.

Kuiwatatud sibulaid ei leotata. Nad walmistatakse keetmiseks järgmiselt: sibulad niisutatakse kuuma weega ja pannakse kinnises nõus mõneks ajaks kuuma kätte hauduma, mille tagajärjel nad pehmeks ja lõhnawaks muutuvad.

Kui kuiwatatud keeduwili on walmistatud koorimata kartulitest, tuleb wili esialgselt hästi puhtaks pesta külgehakanud liiwast ja mullast. Pääle seda leotatakse nad läbi ja tarwitatakse samuti, nagu eelpool keeduwilja keetmise kohta tähendatud. Kooritult kuiwatatud kartulid, kui

nad puhtad ja walged, wõib leotamata jättes läbi pesta ja söögi keetmise algul katlasse külma wette paigutada.

8) Heeringatest ehk üldse soolakalast saab ka maitsew supp, kui kokk seda keeta oskab. Keetmiseks wõetud kalad puhastatakse soomustest ja pestakse ära. Pääle selle wõetakse siskonnad ja keoksed wälja — wiimased annawad supile kibeda maigu. Kalamari ja niisk pannakse ühes kalaga katlasse. Nahka kalalt maha wõtta ei tohi, sest see sisaldab rohkesti raswolluseid. Roostetanud ehk kollase korruga kaetud heeringad tulewad hästi puhastada, pesta ja leotada, muidu annawad nad supile wastiku maitse. Soolakalast supile soola juure ei lisata.

9) Supi keetmiseks wõetud hapud kapsad tulewad enne katlasse panemist kinnises nõus wõiga (raswaga) ja praetud sibulatega pehmeks mooritada.

Eelmised read ei ole kategooriliste otsustena toodud. Siin on katsutud ainult oma arusaamist mööda küsimuse lahendamisele jõuda. Kaitsewäelaste toidu wäärtuse tõstmise huwides on soowitaw, et need küsimused „Sõduri“ weergudel asjatundjate poolt walgustamist leiaksid.

Kr—m.

Sõjariistad tulewikus.

Kolonel Bishop, Ameerika Ühisriikide kindralstaabist, kirjutab „Field Artillery Journal'is“ sõjariistade arenemise kohta tulewikus:

Selle kirjutuse eesmärk on püüda selgusele jõuda, kuidas tulewikus teaduse edu mõjul sõjariistad arenewad ja kuidas see arenemine taktikasse ja armeede juhatamisse saab mõjuma.

Wiimase sõja jooksul tulid ilmsiks iseloomustawad nähtused. Liitlased olid sunnitud operatsioone niikauaks peatama, kuni wastasele uued täiendatud wõitluswahendid, mida see oli tarwitunud, wastu wõisid seada. Näiteks wõiks olla suure mõjuwusega raske suurtükiwäe ning gaaside tarwitusele wõtmine.

Kaesolewas kirjutuses wõtame üksteise järele waatluse alla järgmised punktid:

1. Sõjariistade suur tähtsus.
2. Suuremal hulgal juhtumistest on enam arenenud sõjariistad wastase edule piiri pannud.
3. Wägede järgutamise suurde sügawusse.
4. Tööstuse mobilisatsiooni tarwidus.

Juba sõja algul tuli ilmsiks kollektiiv sõjariista tarwitusele wõtmine: kuulipildujate üksuste

loomine; patareid, kus wähe suurtükke, kuid kus kõik tarwilikud abiwahendid olemas; püüd rohkem kiirust ja täpsust kui suurtükkide arwu suurendada; tankid, lennukhäwitajad j. n. e.

Need muutused on wägede isiklise koosseisu tarwitamise mõjunud.

Harilikult on walitsemas wale arwamine, et jalgwäe salga asemel tanki tarwitades esimese mehede rahulikult koju wõiwad minna, kuna kohale ainult mõned üksikud jääwad, et tanki juhtida. Tegelikult nõuab aga see suuremat hulka inimesi, kel ülesandeks tanki warustuse, paranduste, osade kokkupanemise eest hoolitsemine, mis kõik wäga tähtis on. Ja nii ulatub see tegewus tehasteni, kus masin ehitatakse, ning ehitusmaterjalide muretsemiseni. Mees, kes kõige sellega ametis, täidab samuti oma kohust kui see, kes kuulipilduja juures teenib.

Weel tuleks järgmist muudatust taktikas nime-tada. Warem nõudis sõjakunst kõigi jõudude liinile toomist. Caesar jättis seljataha ainult wooride ja warustuse walwe jaoks tarwisminewad mehede, kõik muu oli lahinguliinil. Kuid aasta-

sadade jooksul on hoobi andmise hulk suuresti vähenenud. Tegelikult peetakse nüüd frondil ainult niipalju jõude, kui sõjariistade teenimise jaoks tingimata vaja läheb. Seljataga asuvad aga elawa jõuga, materjaali ja laskemoonaga varustamise esheloovid, pargid, töökojad.

Teiseks nähtuseks, mille pääle kindral Debeney tähelepanu juhib, on, et senini sõja operatsiooni kestwusel keegi weel sõjariistade täienemist polnud näinud ning et relwastuse küsimusest strateegia elementi ei tehtud, oodates uue relwastuse päralejõudmist, et operatsiooni ette wõtta, nagu see nüüd nähtuseks on saanud.

Weel on suure tähtsusega wägede järgutamine sügawusse. See wõimaldab wäe juhatusese sündsa organisatsiooni leidmist ning eriülesannete ärajotamist frondi pääle. Samuti wõimaldab see kiirelt kõigest, mis kasutuks muutunud, lahti saada, saates materjaali ja mehed seljataguse eshelooidesse.

Weel arwab kindral Debeney, et arsenaalid ei suuda materjaali muretsemist kindlustada ja et wiimase alaline täienemine wõib ainult siis sündida, kui tööstus ja teaduslikud laboratooriumid koos töötawad. Wõib öelda, et riigi arsenaaliks on tegelikult ta tööstus ning rahuaegsed keemia tehased. Tahes wõi tahtmata tuleb nii terve riigi inimeste hulgal kui ka tööstusel sõjast osa wõtta. Rahwas, kes oma õigusi tahab kaitsta ning iseseiswust alal hoida, peab rahualal tööstuse ja selle majandusliste kõrwalharude mobilisatsiooni ette walmistama, samuti nagu ta wägede mobilisatsiooni ette walmistab.

Kuna kõik sõjariistad ja aparaadid keerulist joonestust nõuawad ja kuna neid sõjas tuleb tarwitada, mille kohta tööstusel andmed ja ettekujutus puuduwad, siis on sõjariistade ehitus raskendatud, eriti aga just juhtumisel, kus nad äärmiselt suure tähtsusega.

Sõjamineisterium (War departement) on uurinud, kuidas teaduse arenemine sõjatehnikasse saab mõjuma, eriti aga, mis õhuasjandusse, automobiiltransporti, tankidesse puutub. Tema otsused lähewad kõik ülemaloodud arwamistega suuremalt osalt ühte. Need on:

Inimene jääb lahingu pääteguriks ega saa teda asendada. Teda tuleb kõige tugewamaks sõjariistus jõuks lugeda, kuna ta omab kõige suuremat tegewuswabadust, suurt julgeolekut juhtumisel, kui ta jalgsi, suuremat kui lennukil, lahingwankris wõi ratsa. Tal on hääd sõjariistad (püss, tääk) lahingu kõige paremaks lõpetamiseks.

Jalgwägi on wõitluswäeliik. Tema edust oleneb terve wäe edu. Teiste wäeliikide esimeseks kohustuseks on teda ta ülesannete täitmisel aidata, talle abiks olla, teda igapidi kaitsta, wastase wastupanekut häwitada.

Öeldust ei tule weel järeldada, et pommitamislennukite tarwitamine liikewa suurtükiwäe tegewust lahingwäljal teatawal määral segama ei saa; et hoostega weo asemel poleks wõimalik autowedu tarwitada; et wiimane ei suuda niikaugele areneda, et ta terwet lahingu suurtükiwäge ei suudaks wedada.

Teaduse edusammud on sõjariistu ja suurtükiwäe warustust rohkem arendanud ja täendanud, kui uusi tüüpe juurde loonud. Laskmise mõju ja tagajärjed on suurenenud. Samuti on lugu ka ühenduse pidamisega, edasisaatega, teadete kogumisega ning transpordiga, mis nii elawale koosseisule kui ka materjaalile rohkem liikuwust annab.

Edasiande ja ühenduse pidamise edenemine wõimaldawad täielikumat ja täpsemat teadete saamist waenlase üle, samuti ka laialipillutud formatsioonide paremat kontrolli.

Raadioaparaatide arenemine wõimaldab waenlase üle silmapilkset teadete saamist. Alalisel ühendusel maawäe ja lennuki wahel on suur tähtsus. Automootorid teewad transpordi ja suurtükiwäe tarwitamise teedest olenematuks; wiimaste toodang suureneb, nii et laskemoon ja warustus kiiremalt lahingwäljale jõuawad. Selle tagajärjeks on, et ka taktiline liikuwus suureneb.

Lennuasjanduse arenemine lubab kiiret wägede ja laskemoona muretsemist kriitilisse punkti, mis muidu wõimatu, samuti ka olukorra taktiliste wõi strateegiliste paremuste kasutamist.

Üleskutse.

Kindral Laidoneri nimelise inwaliidide kapitaal komitee määrab eelolewal 1923/1924 õppeaastal möödunud aasta eeskujul komitee juure asutatud stipendiumid Eesti wabadussõja inwaliidide ja wabadussõjas langenute waestelaste toetuseks, es ülikoolis ja kesk- ning kutsekoolides õpiwad.

Eeltööde tegemiseks palub komitee kõiki neid Eesti wabadussõja inwaliidide ja langenute waeselapsi, kes eelnimetatud koolides õpiwad ja komiteelt selleks toetust soowiwad saada, sellest komiteele teatada, juure lisades lühikest elulookirjeldust ja dokumentaalseid andmeid, kus ja mida

tema õpib, kui suur peaks olema toetussumma igas kuus, ja dokumentide ära kirju, mis tema wabadussõjast osawõtmist ja tööjõu kaotuse % suurst tõendawad ja wiimase aasta õppeasutuse poolt wäljaantud tunnistustest tema edasijõudmise kohta, milles tähendatud, et see wälja antud stipendiumi saamiseks kindral Laidoneri nimelise inwaliidide kapitaali komiteelt.

Ka möödunud aasta komitee stipendiaatidel tuleb uute soowiawaldustega esineda, juure lisades

tunnistusi minewa õppeaasta edasijõudmise, käesolewa aasta pääle õppurina sisseregistreerimise kohta ja koolijuhataja soovitus stipendiumi määramiseks.

Soowiawaldustega tuleb esineda kuni 1. septembrini s. a.

Tallinnas,
25. juulil 1923.
Nr. 347.

Komitee esimees
Siseminister Einbund.

Komitee kantslei juhataja
Joh. Soomann.

Mõndasugust.

Reserwohwtseride õpetamine Ühendatud Riikides. Ühendatud Riikide kindralstaabi ülema poolt on antud järgmised juhtnõõrid reserwohwtseride õpetamise kohta 1923 ja 1924 aastal (30. juunist 1923 a. kuni 30. juunini 1924 a).

Kawas on riigi eelarwe ressursidele wastawalt ette nähtud:

a) 300 ohwtseri ettewalmistus kindralstaabi ülema korraldusse tööstuse mobilisatsiooni puutuwate tööde jaoks. Need ohwtserid kutsutakse kokku kindralstaabi ülema walikul mitte kauemaks kui 15 päewaks.

b) Mitmesugustest wäeliikidest 100 ohwtseri õpetamine 15 päewa jooksul. Selle õppuse eesmärk oleks ohwtseride ettewalmistus mitmesuguste ülesannete jaoks teenistuswägedes, büroodes ja mitmesugustes wäeliikides.

c) 450 ohwtseri (50 ringkonna kohta) õpetamine 15 päewa jooksul ringkonna pääpunktis. Ringkonna ülemad määravad kindlaks aja, õppekawas, waliwad lektorid ja teewad muud korraldused.

d) 1800 ohwtseri (200 ringkonna kohta) õpetamine 15 päewa jooksul. Sel õppusel on eesmärgiks ohwtseridele nende aukraadile wastawa koha kohustusi ja ülesandeid selgitada. Õppus korraldatakse reguläär wägede üksustes ehk reserwohwtseride nõusolekul „rahwa kaardi“ (national guard) formatsioonides. Ringkonna ülemad waliwad ohwtserid, määravad üksused, kuhu nad saadetakse, ning teewad õppuse üldisse kawasse puutuwad korraldused.

e) 900 ohwtseri (mitte rohkem kui 100 ringkonna kohta) õpetamine. See õppus ei saaks terve perioodi kohta üle 1½ kuu kestma ja oleks wabatahtlik ning sünniks õppelaagris.

f) Umbes 144 reserwohwtseri õpetamine (16 ringkonna kohta), „rahwa kaardi“ õppuste ja reserwohwtseride erikooli kursustest osawõtmiseks.

g) 9588 ohwtseri (1041 ringkonna kohta) ja 216 Hawaii ringkonna ohwtseri õpetamine 15 päewa jooksul suwistes õppelaagrites.

Punktides c, d, e, f on andmed üldiselt wõetud ning wõiwad ringkonna ülemate poolt muudetud saada sejärgi waadates, missugused on kohalikud tingimused ja missugused krediidid lõpulikult määratakse. Eelmistes punktides tähendatud õppeperioodid mahutawad ühtlasi ka aja, mis igal reserwohwtseril kohale- ja tagasisõiduks waja läheb.

Punktides a, b, c, d ettenähtud õppus wõib ükskõik missugusel aastaajal algada, olenedes sellest, mil ta osawõtjaille kõige hõlpsam.

Sõjaasjandus Schweitsis. 75 mm. suurtükk, mis wendaste Sulzerite tehastes Winterthur'is ümber ehitatud, andis katsetel häid tagajärgi. Suurtüki juures ettewõetud muudatuste tõttu on teda kergem koost lahti wõtta ja mägedes edasi wiia.

Kahest jaost koosnew liikuw kilp on uuel mudelil tugewam. Et suurtükile suuremat tõstenurka wõimaldada, on ta mõned cm. kõrgem ehitatud. Lafeti kuju on muudetud. Ta on laiem ja õõnsakujuline, nii et luku osa raua tagasijooksul sinna sisse wõib libiseda. Seega wõib suurtükile ilma saba maa sisse kaewamata ^{410/1070} nurga anda. 600 meetri kõrgusel, 110 maapinna kallaku juures, kui tõstenurk ^{600/1000} laseb suurtükk hariliku laenguga 8,65 klm. kaugusele. Laskja ja sihtija istmed on liikuwad ning neid wõib suurtüki koostwõtmisel lafeti külge lükata. Suurtükki wõib 9 ossa lahutada, mida hõlbus on kergel wankril, jalastel ehk isegi käsitsi kuni kõige kõrgematesse Alpide piirkondadesse wiia. 6 meest, kui nad harjunud, wõiwad suurtüki 10 kuni 15 minutiga koost lahti wõtta. Sama palju nõuab ka kokkupanemine aega. Allohwtseride suurtükiwäe koolis saawutati koostwõtmisel ja kokkupanemisel wäga suur kiirus.

Jaotatud laengute tarwitusele wõtmine wäljasuurtükki juures annab edaspidi wõimaluse igal maastikul lasta.

Föderatiiv nõukogu otsuse põhjal asutati raske suurtükiwäe rügemendid, mis igaüks kahest traktoritega weetawate 12 cm. suurtükkiide grupist ning hoostega weetawate 15 cm. haubitside grupist koosneb

Aprillis kutsuti kokku 15. ja 18. mäebrigaad harjutuste toimepanemiseks kõrgetes Schwitz'i ja Grison'i raioonides, mis weel lumega kaetud olid. „Kordamise õppused“ pannakse toime brigaadide kaupa koos suurtüki- ja spetsiaalwägedega.

Mis wägede õpetamisse puutub, siis on selle kohta kaks arwamist walitsemas. Ühed arwawad, et on waja järkjärgult pataljoni, rügemendi ja brigadi õppustele ja nende painduwamaks tegemisele asuda, nii et juhid uute wõitlusmetoodidega wõiksid omaneda. Teised tahaksid jälle üksikasjalist tööd jätkata ning eriti kompaniide õppust põhjalikult toimetada, enne kui suurte üksustega manöwrid toime panna.

(Revue Militaire Générale).

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi kolonel N. Reek
Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.